

ISTORIOGRAFIE

***Poema Română* – afirmarea europeană a muzicii românești**

Vasile Vasile

Corelând aprecierile celor mai prestigioși critici și muzicologi din țară și din străinătate se poate vorbi despre semnul egal între *Poema română* și răsunătoarea afirmare europeană a muzicii românești.

Prezentul studiu este o parte din cel publicat în volumul consacrat lucrărilor recente ediții a simpozionului internațional *George Enescu*, ele fiind complementare, dar în forma integrală depășea spațiul și statutul unui studiu. Actuala formă de prezentare, în două entități complementare, cea din volumul amintit și cea din revista *Muzica*, îmi oferă avantajul de a nu trunchia materialul și a focaliza cele două aspecte enescologice pe două coordonate importante: *Poema Română – afirmarea europeană a muzicii românești* și *Ascensiunea internațională a lui George Enescu reflectată în viziunea reprezentanților culturii românești de la sfârșitul secolului al XIX – lea și începutul secolului al XX – lea*.

Pentru o prezentare corespunzătoare a saltului extraordinar înregistrat de opusul enescian în racordarea muzicii românești la cea europeană consider necesară abordarea drumului spre obârșiile *Poemei române*. La numai 17 ani, George Enescu are intuiția emblemelor muzicale ale spiritualității românești, care constituie sursele lucrării: doina, cântecul de joc și cântul bizantin.

Aflați în faza unor febrile căutări a elementelor muzicale reprezentative pentru cultura noastră, cărturarii români ai secolului al XIX-lea găsiseră în doină unul dintre acestea. Apare chiar revista cu numele *Doina*, deși până la definirea realistă a genului folcloric vor mai trece decenii, iar Vasile Alecsandri culegea lauri pentru volumele sale: *Poezii populare Balade (Cântice bătrânești) adunate și îndreptate de d. V. Alecsandri* – 1852 și *Doine și lăcrimioare* - 1856.

Enescu însuși va simți atracția genului reprezentativ al culturii populare și a versurilor bardului din Mircești, în 1905, la Paris, semnând *Doina pentru canto, violă și violoncel - Unde-aud cucul cântând* - intrată în preocupările marelui muzicolog George Breazu, a cărui „avere” cărturărească am prezentat-o succint în serialul găzduit cu generozitate de revista *Muzica*¹.

Enescu
Doina
» Paris, le 9 nov. 1905
p. Canto, violă și violoncel
« Vasile Alecsandri (Poesii populare - Doine - Encut) »
—
Incredintat de Enescu în 1905
artistei plastice Otilia Michail Oteleșanu. - (V. B. Brezianu)
—
v. „Poesii populare ale Romanilor
Adunate și înfrumusețate de Vasile Alecsandri,
București, Editura „Cartea Românească”, MDCCCLXVI,
p. 276 (1866)»

„ Molto iento, un poco rubato ”
« Unde-aud cucul cântând
Și miertele șierzând
Cu mă știu om pe pământ!
Eu zic cucului să tacă.
El de duze sus pe cracă.
Și tot cântă de mă seacă.
Zic mai gjos pe-o rănușă
Cântă și o turturea
Tăstă ca inima mea
Encut zice de pomire,
Turturica de jălire
Și al meu suflet de peire! »

Enescu
20.VIII.1956
Confesinta pe care am ținut-o sâmbătă seara - 18 August 1956 - la Aterea poate constitui începutul, cadrul general, al discuției problemei „Enescu și muzica populară românească”. Pentru realizarea studiului este necesar:
I) Studiul muzicii populare din locurile unde s-a născut și copilărit Enescu. Srebneșe făcute înregistrări dela căutării cei mai bătrâni, dela locitorii bătrâni, informații dela locitorii din partea locului cu privire la ce a lămas rămas în amintirea lor despre Enescu în legătura cu această problemă
II) Muzica Gisericească și cânteccele de stea...
III) Colectiile de muzică populară apărute în vremea când lucra el; de stabilit datele de apariție, scriind prin, înțelegerea compozitorilor la casele de editură din

Fișa nr. 591 și nr. 581^{r-v} alcătuite și scrise de George Breazu

¹ Vasile, Vasile – *O comoară a muzicologiei românești ce-și așteaptă valorificarea – Fondul George Breazu din cadrul Bibliotecii Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor (I, II, III, IV, V, VI); în: Muzica, București, Serie nouă, An XXXII, nr. 3, 4, 5, 6, 7, 8 din 2021 și (VII, VIII, IX, X); în: nr. 1, 2, 3, 4 din 2022.*

Abordarea acestui inestimabil fond al spiritualității românești ce necesită investigații care pot genera prețioase și necesare lucrări de doctorat și de muzicologie, mi-a înlesnit drumul spre cercetarea relațiilor lui George Enescu cu creația populară și cu cea bizantină, în măsura în care există mărturii ce pot contribui la stabilirea adevărului științific și la atenuarea sau abandonarea unor exagerări privind legăturile muzicianului cu folclorul și cu muzica religioasă. Se ajunsese la afirmații nefondate cum ar fi cele ce au susținut că fiul Livenilor ar fi cunoscut manuscrisele muzicale din școala putneană – o exagerare ce neglijează în primul rând faptul că la vremea afirmării și desfășurării activității marelui artist se știau doar date generale numai despre două dintre cele unsprezece prețioase documente din școala de la Putna cunoscute până în prezent și asupra cărora au stăruit bizantinologi de prestanța lui Gheorghe Ciobanu, Titus Moiescu și alții.

Un alt aspect ce a căzut pradă exagerărilor privește legăturile creației enesciene cu muzica lăutărească și cu cea populară. S-a ajuns la atribuirea falsă muzicii lăutărești a temei finale din *Rapsodia a II-a* – devenită melogramă a compozitorului, în realitate ea provenind din scara de muzică bizantină *muștar* auzită de copilul Enescu în cântările de strană ale bunicului său.

Cu semnificații similare sau apropiate cu cele din cântările liturgice ascultate de la bunicul său scara *muștar* va deveni leitmotivul locastei și tema fratelui său, Creon, din opera *Oedip*.

Ambele presupuneri pomenite erau „proiecții” ale ideologiei comuniste, ce exagera legăturile lui Enescu cu folclorul și cu muzica

veche românească pentru a susține „patriotismul” și „protocronismul” creatorului, dragostea de țară care avea pentru muzician o cu totul altă conotație, substanță și alte forme de manifestare dominate în primul rând de o sinceritate exemplară.

În realitate, legăturile sale cu creația populară s-au realizat în primul rând prin intermediul unor publicații muzicale ale epocii, cum dovedesc rapsodiile și *Poema română*, iar cele cu sonoritățile bizantine, aclimatizate de veacuri în cultura noastră și constituind coloana ei vertebrală, se datoresc moștenirii de familie, preluate necăutat de tânărul muzician care le simte și le fructifică valoarea expresivă. Prin bunicul și tatăl său Enescu ajunge la faze primare ale descoperii ethosului muzicii religioase ortodoxe, aceasta fiindu-i familiară prin intermediul părintelui și bunicului, ambii școliți în instituții specializate ale epocii, cum ar fi seminarul de la Socola de la Iași – tatăl său, ori școala de psalți de la mănăstirea Vorona – bunicul său.

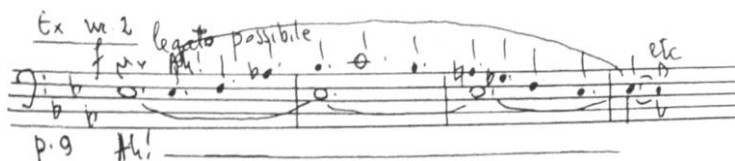
Propriile mărturii contrazic afirmațiile celor care-l proiectează imaginar pe micul Enescu în climatul folcloric al lumii sătești, unde ar fi cunoscut creația populară, îndeosebi de la lăutari: „Copilăria mea a fost atât de diferită de a altora! Gândiți-vă că de teama unei contagiuni, fie morale sau fizice, n-am avut voie în primii ani să am nici un tovarăș de studiu sau de joacă. Neputând să mă destăinui nimănui, îmi păstram în mine toate sentimentele. Ele se frământau și se desăvârșeau în adâncul sensibilității mele prea precoce”¹ – afirma singur la celălalt capăt al vieții.

Atitudinea de apreciere a muzicii de cult ortodoxe poate fi ilustrată și prin dorința genialului muzician de a compune o liturghie, prin premiera creației religioase a lui D. G. Kiriac și Gheorghe Cucu (deși concursul de creație muzicală inițiat și susținut financiar de el însuși viza muzica orchestrală) și confirmă mărturisirea din amintiri: „Cum cred în muzica pe care am iubit-o atât, cred în Dumnezeu care m-a creat. După umila mea părere trebuie să fii cu adevărat naiv, ca să declari serios că Dumnezeu nu există. Însuși faptul că este invizibil ne face să-l adorăm. Mă înspăimântă însă mulțimea și varietatea căilor pe

¹ Gavoty, Bernard – *Amintirile lui George Enescu*, Traducere din limba franceză de Romeo Drăghici și Nicolae Bâlculescu, București, Editura muzicală, 1982, pp. 24 – 25.

care le urmează oamenii, pentru a ajunge până la E1¹ – cum afirma cu convingere chiar Enescu în finalul *Amintirilor*.

Melosul bizantin constituie alături de doină, de cântecul propriu-zis și de melodiile de joc, substanța esențială a *Poemei române*, compozitorul respectând caracterul celor două specii folclorice. Sunt adevărate arhetipuri pentru creația enesciană.

Extras din cântul preoților – *Poema română*

Apreciind că „există o apropiere între unele din intonările cântării psaltice și cele aflate în melosul popular românesc”, considerat „frați de cruce”, Enescu realizează transferul lor în creația de factură cultă, afirmând: „Mă hotărâsem să nu țin seama de vechile moduri grecești, deoarece nimic nu mi se părea mai plictisitor decât imitarea unei epoci prin reconstituirea ei istorică. Oedip este un personaj al tuturor timpurilor, un personaj universal și drama lui poate fi prin urmare talmăcită într-un limbaj modern”² – afirma compozitorul operei *Oedip*.

Se poate afirma, fără putință de tăgadă, că afirmarea europeană a muzicianului George Enescu, certificatul de botez universal al creatorului, e datorat în cea mai mare parte sonorităților moldave folclorice și bizantine din *Poema Română*, dominată de cântul preoților și de jocul popular reprezentat de melodia *Ș-are măi*, toate sedimentate în zestrea spirituală a tânărului de numai șaisprezece ani, aflat în inima Europei muzicale, valori care au fost cunoscute de muzicianul român încă din perioada celei mai fragede copilării, aspect aprofundat cu altă ocazie³.

¹ *Idem*, p. 114.

² *Idem*, p. 90.

³ Vasile, Vasile - *Integrarea muzicii bizantine în creația enesciană*, în: *Biserica Ortodoxă Română*, București, An CXXII, nr. 9 – 12 septembrie – decembrie 2004, pp. 645 – 660, republicat integral în: *Glasul Bucovinei*, Cernăuți – București, Institutul cultural Român, An XII, nr. 1/2005, nr. 45, pp. 76 – 96 și în formă completă în: *Teologie și viață*, Iași, An XIII (LXXIX), nr. 1 – 6, ianuarie - iunie 2005, pp. 347 – 370, apoi în: *Byzantion*

Prima etapă a recunoașterii valorii europene a muzicianului George Enescu în cultura română o constituie, deci, preluarea unor materiale din presa străină. Una dintre marile surprize am avut-o cu descoperirea detaliilor din publicația în limba germană despre copilul Enescu, considerat la Viena „un mic Mozart”, publicație citată de unii enescologi, „după ureche”, preluând apoi datele unul de la altul, fără a-i cunoaște și aprofunda conținutul, extrem de interesant pentru lămurirea relației dintre genialul artist și creația populară românească. De aceea, am rugat-o pe o bună cunosătoare de limba germană să-mi traducă materialul original deoarece el contribuie la rezolvarea multor controverse legate de creșterea micului violonist și de legăturile sale cu folclorul și cu lăutarii. Am căutat și am găsit acest articol, rugând-o pe cercetătoarea Elena Niculescu, fostă responsabilă a secției de stampe din Biblioteca Academiei Române, să-mi traducă textul integral. Voi prelua în continuare cea mai mare parte a textului tradus.

„În cercurile muzicale vieneze – debutează articolul - copilul de 9 ani, George Enescu, unicul fiu al arendașului Costache Enescu, din Cracălia/ Dorohoi, face să se vorbească mult despre el și curând poate, chiar foarte curând, se va vedea o înălțare de prim rang în domeniul muzicii”. Și urmează „povestea acestui mic, dar mare copil minune”¹. Din articol reiese că „încă de la vârsta de 6 ani eroul nostru scârțâia pe mica vioară aflată în casa părintească și putea, după ascultarea unei bucăți muzicale, să o reproducă întocmai. Părinții au dat atenție talentului copilului lor și l-au încredințat unui tânăr din Dorohoi, maestru violonist, să-i dea lecții de două ori pe săptămână. Copilul a crezut, la început că avea înaintea sa tot un țigan și nu puțin s-a mirat văzându-l scriind o scală cu note”. Articolul *Ein rumänischer Mozart* este publicat în 22 august 1890, în ziarul *Rumänischer Lloyd* din București consemnează faptul că „cercurile muzicale vieneze” îl denumesc «artist român» și că micul violonist „își dă concursul la concertul violonistului

Romanicon, vol. VII, Universitatea de Arte George Enescu Iași, 2007, pp. 222 – 243; și în: *Volum omagial Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu la 70 de ani*, București, Editura Basilica, 2010, pp. 150 – 178.

¹ *Ein rumänischer Mozart (Un Mozart român)*; în: *Rumänischer Lloyd (Lordul român)*, București, VIII Jahrgang, nr. 1082, 22 august 1890, p. 2 (traducerea Doamnei Elena Niculescu).

Anton Kneisel, la Slănic – Moldova”¹. Autorul articolului ar putea fi Joseph Schlesinger, redactorul ziarului în limba germană.

Deși citat de câteva lucrări consacrate lui George Enescu, articolul *Ein rumänischer Mozart* nu s-a bucurat de o interpretare aprofundată și corectă, care să restituie date importante și reale ale evoluției muzicianului. În plus, au fost omise câteva paragrafe foarte importante pentru reconstituirea primei etape a devenirii viitorului muzician.

Ein rumänischer Mozart. In Wiener musikalischen Kreisen macht jetzt der 9-jährige Georges Enescu, einziger Sohn des Gutspächters Costache Enescu aus Cracalia bei Dorohoiu, viel von sich reden und wird man wahrscheinlich bald, ja vielleicht sehr bald, eine Größe ersten Ranges auf dem Gebiete der Tonkunst emporsteigen sehen. Die Geschichte dieses kleingroßen Wunderkinds ist folgende: Schon im Alter von 6 Jahren fragte unser Held auf seiner kleinen Geige, die

er im eiterlichen Saufe vorfand. Demum, und war im Staude den Hagenen, nach etmaligen Anhören eines Stüdes, dasselbe perfekt nachzufolgen. Seine Eltern wurden auf das Talent ihres Kindes aufmerksam und veranlassen einen jungen Lehrer aus Dorohoiu, der die Violine in der Lehrschule an ertheilt. Das Kind machte anfangs in der Person seines Lehrers, mocheam ein Hagenen vor sich zu haben und wunderte sich nicht wenig, denselben eine Violinella aufzutreten zu sehen. Sedoch nach acht Tagen war der Schüler, zum allgemeinen Staunen, nicht nur des Hagenens, Sunda, sondern schrieb auch schon Accorde, die dem Lehrer sogar schwer zu greifen waren. Ehe 3 Monate verstrichen, spielte schon der Schüler bedeutend besser als sein Lehrer, so das dieser davon dem Vater des Kindes Mitteilung machte und die Veltion natürlich aufgab. Die Eltern begaben sich mit Georges nach Sathum Professor Gaubella in dieser Hinsicht zu konsultieren. Dieser erkannte ob des gewaltigen Talentes und rich den Eltern ihren Sohn bei uns in's Konservatorium zu schicken, was auch geschah. Der jetzt 9-jährige Georges, dessen musikalische Ausbildung Professor Vachrid vom Wiener Konservatorium übernommen hat, ist der lebendigste des ganzen Wiener Konservatoriums, wo er keine Mosart genannt wird. Denn er beherrscht nicht nur Geige auf's wunderbarste, sondern besteht auch seine Force im Compagnieren, wozu er es schon weit gebracht hat. Der Knabe weilt jetzt während der Ferien bei seinen Eltern in Cracalia und soll Professor Simeberger bei seiner Rückkehr nach Wien, dessen weitere musikalische Ausbildung übernehmen, um die sich sämtliche Professoren des Konservatoriums bewerben.

Extras din ziarul *Rumänischer Lloyd*, din 22 august 1890 - *Ein rumänischer Mozart*, pp. 2 – 3

¹ *Ibidem*.

Corelarea unor asemenea date cu unele afirmații ale acelor cercetători grăbiți, sau tributari ideologiei comuniste privind specificitatea muzicii românești, contribuie la stabilirea adevărului referitor la aserțiunile atribuite lui George Enescu privind muzica românească, publicate în 1912 și 1920. Aceste păreri atribuite lui Enescu necesită corelări cu altele, cum ar fi cele din 1924, când el însuși formula principala modalitate pentru convertirea melosului popular în creații de factură cultă: „Muzica populară nu poate fi transformată fără a-și pierde parfumul. Muzica populară nu poate decât să piardă prin transformare și această transformare e pentru mine un non-sens. Muzica populară se poate rapsodia, prin juxtapoziție, prin repetiție”¹.

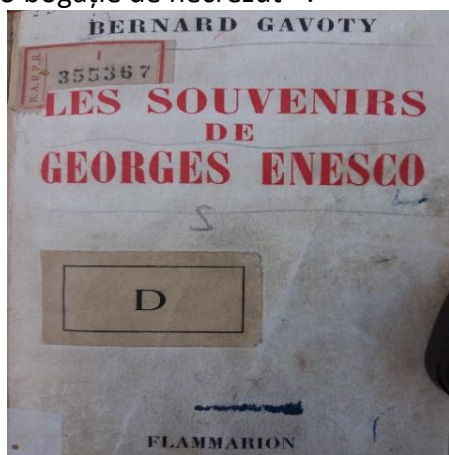
În 1937, când aserțiunilor despre muzica românească atribuite lui Enescu li s-a atribuit conotații politice denigratoare, Onisifor Ghibu preciza de la început că și-a „arătat fără nici-o rezervă neîncrederea în autenticitatea unor asemenea declarații”, precum cele din 1912 reluate în 1920, preluate de revizioniștii „maghiari de la Budapesta”. Aceștia „se folosesc în timpul din urmă de niște declarații ale d-sale cu privire la caracterul muzicii românești (...) că muzica românească nu există și că ce se întâlnește sub acest nume este pur și simplu o muzică împrumutată de la vecini: în Moldova de la ruși, în Muntenia de la turci, în Ardeal de la unguri”². Enescu răspunde categoric la aceste false considerații ce i-au fost atribuite: „Nu! N-am dat niciodată un asemenea interviu și dacă, de fapt, mi s-au atribuit astfel de declarații, ele privesc pe cel care le-a semnat și care se vede că nu mi-a înțeles deloc cuvintele ce am spus. Nu există muzică românească? Dar, pentru Dumnezeu, eu am dovedit printr-o serie de compoziții ale mele, nu numai că există o astfel de muzică, dar că eu o prețuiesc foarte mult și că am introdus-o în muzica cultă, apreciată acum și de străini. Am scris doar *Rapsodia română*, *Poema română* și acum de curând, o *Sonată «a la roumaine»*. În fața unor asemenea fapte, ce valoare pot să aibă niște cuvinte pe care mi le

¹ Massoff, Ioan – *George Enescu vorbește „Rampei”*; în: *Rampa*, București, An VIII, nr. 2111, 7 noiembrie 1924, p. 1

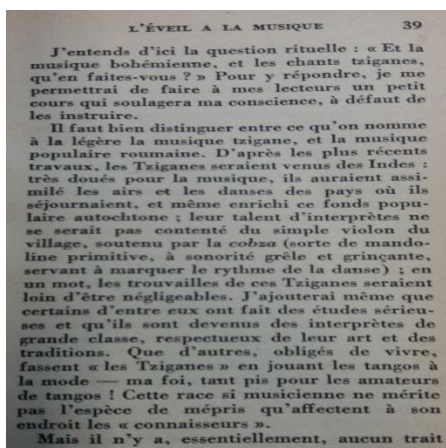
² Ghibu, Onisifor – *De vorbă cu maestrul George Enescu despre muzica românească*; în: *Universul*, București, An LIV, nr. 10, 11 ianuarie 1937, p. 13.

atribuie un interlocutor ocazional și pe care eu nici măcar nu le-am citit?¹

Muzicianul subliniază contrariul aserțiunilor ce i-au fost atribuite anterior: „țin să-ți mărturisesc că există o muzică românească una și indivizibilă (ipsissima verba!)² pe întreg teritoriul locuit de români”³. Asemenea „atribuiri” trebuie cântărite cu multă acribie și probitate profesională, deoarece au proliferat erori / exagerări, formulate de unii „cercetători” grăbiți sau mânați de prejudecăți determinate de imperativele ideologice de a proiecta descendența și apartenența muzicianului din/ la categoria „oamenilor din popor” și mai ales a lăutarilor. Însuși Enescu a simțit nevoia de a formula noi păreri, afirmând în amintirile consemnate de Bernard Gavoty: „Să nu se confunde muzica țigănească cu cea românească, rafinată la extrem și de o bogăție de necrezut”⁴.

Coperta cărții lui Bernard Gavoty –
Les souvenirs de Georges Enesco

Extras din *Les souvenirs de Georges Enesco*
referitor la muzica populară și cea țigănească

Într-un adevărat consens, folcloristul și porumbescologul Leca Morariu semnală faptul că lăutarii nu trebuie considerați reprezentanți ai folclorului, deoarece „adevăratul cântec popular e deci cântecul care-

¹ *Ibidem*.

² „Cu propriile vorbe”.

³ Ghibu, Onisifor – *Art. cit. loc cit.*

⁴ Gavoty, Bernard - *Les souvenirs de Georges Enesco*, (Paris), Flammarion, 1955, p. 40.

și spune aleanul în cine știe ce fund de codri și de munți, unde nici zbârnâitul lăutăresc nu pătrunde”¹.

Exagerările privind relațiile lui Enescu cu creația populară au fost sancționate încă din epoca formulării lor de Juarez Movilă, care pare a se lăsa ispitit de alte fantasme ce ajută înțelegerea problemei. El preia din ziarul *Luptătorul* date hazardate, ireale chiar, dacă ținem seama de adevărata copilărie a fiului Livenilor, proiectând imaginar o altă lume, de tipul: „Și dacă hăuleai cu flăcăiandrii prin codri și dacă te hârjoneai cu codancele bălane prin crânguri și meleaguri și dacă ascultai dus și înfrigorat baladele din gura moșnegilor țărani, nu pe *Ș-are măi*, ori acele pornografii lăutărești, țigănești pe care le-ai utilizat în *Poema simfonică română* ori în rapsodiile simfonice românești ai fi putut pătrunde deosebirea reală dintre muzica românească populară, mai exact poporană și nu popularizată, fabricată de țiganii noștri, scâlciată ori impregnată cu toată influența ungurească, slavă și chiar nemțească”².

Articolul vienez ne obligă dar ne și ajută să căutăm „îndrumătorii” micului muzician înainte de a accede în prestigioasa instituție muzicală de învățământ din Capitala Imperiului.

Pornim de la constatarea autorilor monumentalei monografii a muzicianului: „Enescu nu a amintit vreodată de Lae Chioru (...) ci dimpotrivă a indicat ca primi îndrumători muzicali pe tatăl său și pe alt vecin cu care a deprins notele muzicale, după ce fusese prezentat, la cinci ani, lui Eduard Caudella la Iași”³.

Ne atrage atenția și afirmația lui Juarez Movilă, cel care scria într-o prezentare din revista sa, *Curierul artelor*: „Tatăl său îi dete primele lecțiuni de vioară”⁴.

Mișu Zoller este amintit de însuși Enescu printre cei dintâi „îndrumători”, el fiind „un inginer vecin cu noi” care „m-a învățat primele noțiuni de scriitură muzicală, noțiuni foarte elementare, însă

¹ Morariu, Leca – *Părerii ale maestrului Enescu despre muzica noastră populară*; în: *Făt-Frumos*, Suceava, An II, nr. 2, martie–prier 1927, pp. 62 – 63.

² Movilă, Juarez – *Filarmonica „George Enescu” din Iași*; în: *Curierul artelor*, București, An V, nr. 16 – 17, 15 decembrie 1922 – 15 ianuarie 1923, p. 11.

³ Voicana, Mircea – *Anii de formare* - cap. 1, partea I..., p. 44.

⁴ M(ovilă), J(uez) – *Maestrul G. Enescu*; în: *Curierul artelor*, București, An III, nr. 1, 1 noiembrie 1919, p. 1.

datorită lor am putut să citesc și să scriu micile piese copilărești pe care trebuia să le descifrez și să le copiez”¹. Nu se poate estima cât adevăr conține afirmația unui cronicar anonim care scria în revista *Muzica* a anului 1921: „după trei, patru lecțiuni (Zoller – nota îmi aparține) își epuiză întreaga sa știință muzicală nemaivând ce arăta genialului copil”².

Articolul din gazeta transilvăneană preia principalele date din cea vieneză dar adaugă elemente noi, precizând că Zoller era „un tânăr(u) tehnic(u) din Dorohoi(u) care era măestru în violină” și urma „să dea copilului instrucția de două ori pe săptămână. Copilul(u) crezu la început(u) că instructorul său e iarăși un țigan(u) și se miră mult(u) când îl văzu că-i scrie o scală de note. Dar după opt(u) zile copilul(u) spre uimirea tuturor(u) nu numai știa citi notele, dar scria deja și acorduri pe care chiar instructorul le pricepea greu. Mai înainte să fi trecut trei luni elevul cânta la pian mult(u) mai bine decât(u) instructorul său, așa că acesta împărtășii lucrul(u) tatălui copilului se-nțelege că nici instrucția nu i-a mai dat(u)”³.

Unu Mozart român.
In cercurile musicale din Viena, spune „Rom. Lloyd”, se vorbește acum multă despre băiatul de 9 ani George Enescu, unicul fiu ală arendașului Costache Enescu din Cracalia lângă Dorohoiu, și e probabil, că în curând, ba chiar foarte curând îl vom vedea ca artistă de primula gradă pe terământul muzicii. Istoria acestui micu, dăr minunată copilă, e următoarea:
Iacă în vârsta de 6 ani scriștia eroul nostru pe mica sa lăută, ce o găsi în casa părintească, și era în stare să cânte perfectă cântecule Țiganilor lăutari, după o singură auzire. Părinții fură făcuți atenți asupra talentului copilului loră și angagiară pe ună tinăru tehnică din Dorohoiu, care era măestru în violină, să dea copilului instrucția de două-ori pe săptămână. Copilulă credu la început, că instructorul său e erăși ună Țigană și se miră multă, când îlă vedu că i scrie o scală de note. Dăr după optă zile copilulă, spre uimirea tuturoră, nu numai știa citi notele, dăr scria deja și acorduri, pe care chiar instructorulă le pricepea greu. Mai înainte

lului loră și angagiară pe ună tinăru tehnică din Dorohoiu, care era măestru în violină, să dea copilului instrucția de două-ori pe săptămână. Copilulă credu la început, că instructorul său e erăși ună Țigană și se miră multă, când îlă vedu că i scrie o scală de note. Dăr după optă zile copilulă, spre uimirea tuturoră, nu numai știa citi notele, dăr scria deja și acorduri, pe care chiar instructorulă le pricepea greu. Mai înainte d'a trece trei luni, școlarulă cânta multă mai bine decâtă instructorulă său, așa că acesta împărtăși lucrulă tatălui copilului și se-nțelege, că nici instrucția nu i-a mai dată. Părinții se duseră cu George la Iași, ca să consulte în astă privință pe profesorulă Caudella. Acesta se minună de puterniculă talentă ală copilului și sfătui pe părinți să trimetă pe fiulul loră la conservatorulă din Viena.

Decupaje din articolul *Un Mozart român* din *Gazeta Transilvaniei*, 15 (27) august 1890

Nici articolul vienez și nici amintirile muzicianului nu amintesc prezența lăutarilor în etapa formării sale, bănuiala că Zoller ar fi fost „tot un țigan” - din articolul vienez - întărind presupunerea că nu a beneficiat de „învățătura lăutarilor”, presupunerea falsă făcând carieră.

¹ Gavoty, Bernard – *Amintirile lui George Enescu...*, 1982, p. 29.

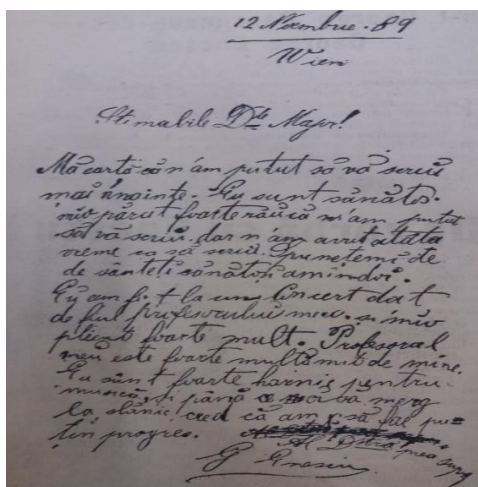
² Alfa – *George Enescu Note biografice*; în: *Muzica*, București, An III, nr. 5 – 6, mai – iunie 1921 (număr închinat lui George Enescu), p. 98.

³ *Un Mozart român(u)*; în: *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, nr. 183, 15 (27) august 1890, pag. 3.

Inginerului dorohoian se adaugă „avocatul D. Atanasiu din Dorohoi și alții”, printre acești „și alții” găsindu-se soții Buchenthal, profesori de pian ai micului George, posesori ai unei moșii la Dumeni – Dorohoi, unde probabil aveau și un pian, la care, poate, avea acces și copilul dornic de un instrument complex, așa cum reiese din cele două epistole pe care le adresa fiecăruia, la 26 decembrie 1888, de la Viena. Pe pianista din locurile natale o întreba: „Sărut mâna Madam Buchenthal, Cu cine mai cânt’ mata la piano? De când m-am dus eu”. Domnului Buchenthal îi scria: „Tare mi(-i) dor să vă văd”¹.

Printre mentorii copilului muzician se numără și plutonierul major Mindrighin, comandantul fanfarei Regimentului 8 Dorohoi, cu care comunică de la Viena și de la care se pare că a auzit valsul *Valurile Dunării*, cântat apoi de copil, cu un singur deget, cum singur își amintește: „Într-o zi i-am cântat tatălui meu, cu un deget pe coarda *re*, celebrul vals al lui Ivanovici”².

S-au păstrat din scrisoarea datată 12 noiembrie 1889, adresată unui «coleg de breaslă» - cum îl numește Mircea Voicana - plutonierul major Mindrighin din Dorohoi - datele despre pregătirea concertului de la Slănic Moldova și informația că „profesorul meu este foarte mulțumit de mine”³.

Scrisoarea lui George Enescu către Mindrighin; publicată în *Muzica*, mai - iunie 1921

¹ Enescu, George – *Scrisori*, Ediție critică de Viorel Cosma, vol. I, București, Editura muzicală, 1974, p. 26.

² Gavoty, Bernard – *Amintirile lui George Enescu...*, 1982, p. 28

³ Voicana, Mircea et alii – *George Enescu monografie*, vol. I ... , p. 80.

La 9 ani, la Viena, viitorul muzician moldovean este încredințat profesorului Bachrich de la Conservatorul Capitalei Imperiului austriac. Articolul din gazeta vieneză scrie că micul violonist „stăpânește, nu doar vioara în chip minunat, dar își adună puterile pentru acompaniere, unde a ajuns chiar departe. Băiatul rămâne în timpul vacanței la părinți, la Cracalia și după întoarcerea la Viena, profesorul Helmesberger avea să preia în continuare formația sa muzicală pe care o urmăresc profesorii Conservatorului”¹.

Despre profesorul Bachrich ne dă detalii Caudella, care l-a văzut la Viena și „era și el încântat de talentul noului său elev”².

Sintagma, onorantă pentru tânărul violonist dar și pentru muzica românească, este preluată de *Gazeta Transilvaniei*, în care apare articolul anonim, intitulat chiar *Un Mozart român*. Citez din acest articol: „În cercurile musicale din Viena spune *Rum(änischer) Lloyd* se vorbește acum mult despre băiatul(u) de 9 ani, George Enescu (...) și e probabil că, în curând, ba chiar foarte curând îl vom vedea ca artist de primul grad pe tărâmul muzicii”³.

Peste patru ani sintagma „un Mozart român” va fi reluată, probabil, de George Coșbuc, semnatarul materialelor rubricii intitulată *Fel de fel* a revistei *Vatra*. În cele două numere ale *Vetrei* din luna martie apar fragmente din romanul lui Slavici – *Mara*. În numărul 5 se descria drumul ascendent al viitorului artist în vârstă doar de 13 ani, care „a pus în uimire pe artiștii din Viena prin extraordinarul său talent muzical. Gazetele vieneze spun că acest copil are un talent tehnic cum rar s-a pomenit și cunoaște toate misteriile virtuosității moderne” anunțând concertul de la Ateneu susținut de micul violonist cu profesorul Helmesberger⁴.

¹ Fragment din traducerea în limba română a articolului *Ein rumänischer Mozart (Un Mozart român)*; în: *Rumänischer Lloyd (Lordul român)*, București, VIII Jahrgang, nr. 1082, 21 august 1890. p. 3, realizată de distinsa doamnă cercetătoare, Elena Niculescu; îi exprim și pe această cale mulțumirile mele pentru ajutorul acordat, traducerea în limba română, din care am citat și mai sus.

² Caudella, Eduard - *Progresul muzicii și al teatrului la noi* (continuare); în: *Arta română*. Iași, An III, nr. 8, octombrie 1910, p. 129.

³ *Un Mozart român(u)*; în: *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, nr. 183..., p. 3.

⁴ *Fel de fel. Cronică. George Enescu*; în: *Vatra*, An I, nr. 5, martie 1894, p. 155.

În numărul următor al revistei apare ceea ce s-ar putea numi un extras din cronică recitalului bucureștean: „Micul violonist Enescu, absolvent laureat al Conservatorului din Viena (...) a dat un concert la Ateneu, întovărășit de profesorul său din Viena, Helmesberger”. Deja i se prezicea pe baza veștilor din gazetele vieneze, că „va deveni cel mai bun cântăreț pe vioară în Europa”¹.

Extrase din ziarul *Vatra* cu detaliul concertului lui Enescu la Viena

Principalele date ale notiței par a proveni din cronică lui Constantin Cordoneanu.

Dintre cadourile primite de muzicianul în devenire, Enescu, de la regina României el însuși amintește cu o adevărată mândrie „colecția de șaiszeci de volume a operei lui Johann Sebastian Bach (...) Păstrez aceste lucrări în casa mea de la Dorohoi (...) Regina m-a adoptat sufletește, când s-a înapoiat din Germania, în 1898, după o îndelungată absență. Mi se cântase la Paris, *Poema Română*, iar principesa Elena Alexandru Bibescu (...) fiica fostului prim – ministru (...) îi scrisese despre mine (...) Când am isprăvit de compus *Poema Română*, ea m-a prezentat lui Colonne, care mi-a dirijat-o când aveam șaisprezece ani și jumătate”².

În 1894, George Enescu împlinea 13 ani, când se înregistrează următoarea recunoaștere a lansării internaționale a violonistului, pe care o datorăm lui Constantin Cordoneanu, muzicologul ce prelungeste ecourile succeselor micului violonist român atunci vienez. Sunt ecouri întârziate ale mai vechilor articole: *Un Mozart român*, varianta din 21 august 1890, în limba germană³ și cea din *Gazeta Transilvaniei* din 15/

¹ *Fel de fel. Artă, Musică, Teatru. Concertul Enescu*; în: *Vatra*, An I, nr. 6, martie 1894, p. 190.

² Hodoroabă, N. – *Cu prilejul concertului George Enescu*; în: *Opinia*, Iași, An XXIII, nr. 5939, 12 martie 1927, p. 1.

³ *Ein rumänischer Mozart (Un Mozart român)*, *Art. cit.* pp. 2 - 3.

27 august 1890¹, care merită mai multă atenție deoarece înlesnesc urmărirea în continuare a ascensiunii viitorului artist român, reflectată în revista de specialitate pe care a fondat-o și pe care o gestiona - *România musicală*.

Este anunțată descinderea profesorului Helmesberger la București însoțindu-l pe discipolul său. Probabil de la însuși Enescu, un gazetar ieșean, rămas anonim, obținuse informația că „ori de câte ori Helmesberger avea de repetat vreo partitură lua veșnic lângă dânsul pe micul Enescu care-i întorcea foile”². Maximilian Costin remarca descendența din școala vieneză a genialului copil din Livenii Dorohoiului, dar îmbinată cu cea franceză: „Puternica individualitate a acestui maestru, întinsa sa cultură muzicală și studiile de specializare începute la Viena cu Hellmesberger și continuate la Paris cu Marsick, împiedică de a-l alipi numai uneia din școlile vioarei”³.

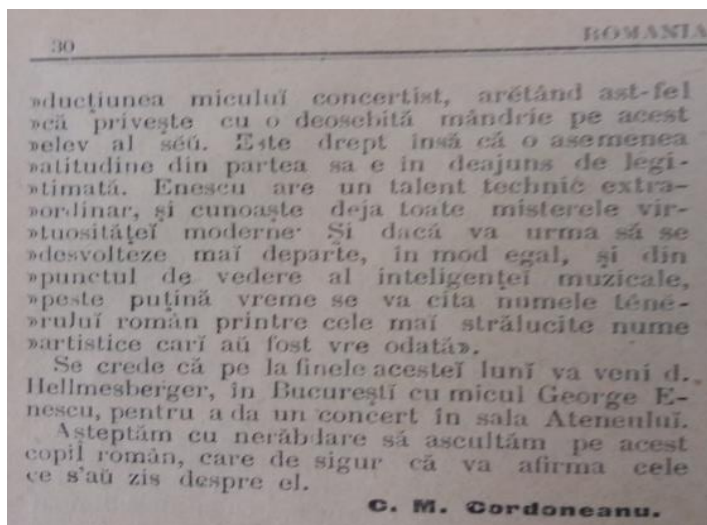
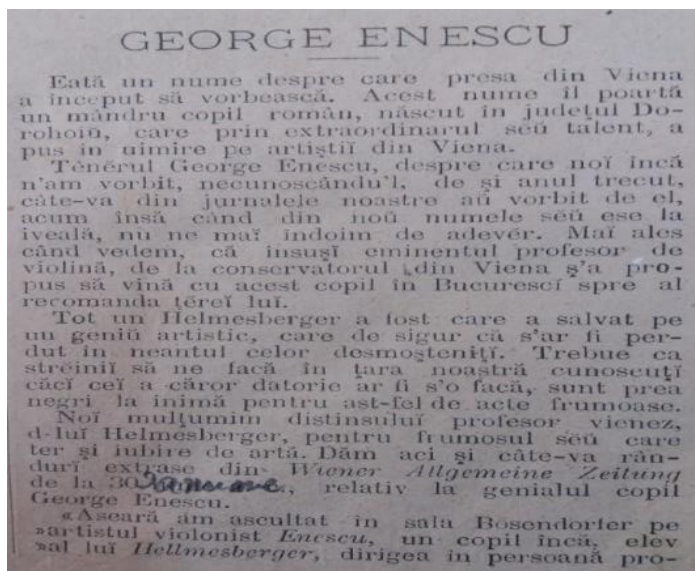
Cronica lui Cordoneanu debuta cu exclamația: „Iată un nume despre care presa din Viena a început să vorbească. Acest nume îl poartă un mândru copil român, născut în județul Dorohoi(u), care prin extraordinarul său talent, a pus în uimire pe artiștii din Viena. Tânărul George Enescu, despre care noi încă n-am vorbit, necunoscându-l, deși anul trecut câteva din jurnalele noastre au vorbit de el, acum însă, când din nou numele său (i)ese la iveală, nu ne mai îndoim de adevăr. Mai ales când vedem că însuși eminentul profesor de violină, de la Conservatorul din Viena și-a propus să vină cu acest copil în București spre a-l recomanda țării lui. Tot un Helmesberger a fost (cel) care a salvat un geniu artistic, care desigur că s-ar fi pierdut în neantul celor dezmoșteniți. Trebuie ca străinii să ne facă în țara noastră cunoscuți, căci cei a căror datorie ar fi să facă, sunt prea negri la inimă pentru astfel de acte frumoase. Noi mulțumim distinsului profesor vienez, D-lui Helmesberger, pentru frumosul său caracter și iubire de artă”⁴.

¹ *Un Mozart român(u)*; în: *Gazeta Transilvaniei - Art. cit., loc cit.*

² Cronicar – *Maestrul George Enescu geniul nostru muzical*; în: *Opinia*, Iași, An XXXIV, nr. 9194, 25 noiembrie 1937, p. 2.

³ Costin, Maximilian – *Vioristul Enescu*; în: *George Enescu, Date critice și biografice adunate de Maximilian Costin*, Timișoara, Colecția Biblioteca muzicală, 1925, p. 36.

⁴ Cordoneanu, C. M. – *George Enescu*; în: *România musicală*, București, An V, 15 februarie 1894, p. 29.

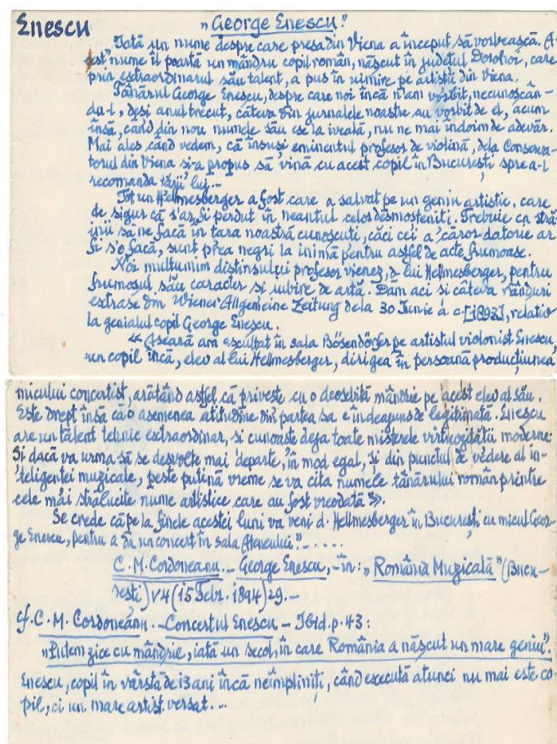
Articolul criticului C. M. Cordoneanu din *România musicală* 1894

Autorul articolului continuă cu citarea câtorva rânduri extrase din *Wiener Allgemeine Zeitung* din 30 iunie a. c. (1893)¹, „relativ la genialul copil George Enescu: «Aseară am ascultat în sala Bösendorfer pe artistul

¹ Pe exemplarul publicației aflat în Biblioteca Academiei Române cineva a corectat peste denumirea lunii iunie: ianuarie.

violinist Enescu, un copil încă, elev al lui Helmesberger, dirija în persoană producțiunea micului concertist, arătând astfel că privește cu o deosebită mândrie pe acest elev al său. Este drept însă că o asemenea atitudine din partea sa e îndeajuns de legitimă. Enescu are un talent tehnic extraordinar și cunoaște deja toate misterele virtuozității moderne. Și dacă va urma să se dezvolte mai departe, în mod egal și din punctul de vedere al inteligenței muzicale, peste puțină vreme se va cita numele tânărului român printre cele mai strălucite nume artistice care au fost vreodată». Se crede că pe la finele acestei luni va veni d. Helmesberger în București cu micul George Enescu, pentru a da un concert în sala Ateneului”¹.

Textul a atras și atenția eminentului muzicolog George Breazu care i-a immortalizat profilul în fișele olografe nr. 582 a și b, dar a scăpat pedantului lexicograf Viorel Cosma.

Fișa 582a și b scrise de George Breazu

¹ Cordoneanu, C. M. – *George Enescu*; în: *România muzicală...*, pp. 29 - 30.

În numărul din 1 martie 1894 al revistei *România musicală* sunt anunțate recitalurile lui Pablo Sarasate (pe 10 martie) și George Enescu (pe 8 martie) 1894. „Concertul marelui virtuos la violină, Enescu, va avea loc marți, la 8 martie a. c.”¹, acompaniatorul violonistului fiind însuși Joseph Hellmesberger – junior, profesorul de vioară de la Viena.

Și în cronică recitalului din primăvara anului 1894 se face trimitere la viitorul violonistului: „Dacă succesele strălucitoare îl vor face prea mult să se creadă că copilul său poate să iasă de sub tutela marilor profesori, atunci geniul copilului va sta pe loc. Dacă, însă, îl va ține pe lângă eminentul său profesor, d. Hellmesberger, încă cel puțin 2 – 3 ani, în care timp să studieze armonia, contrapunctul, compoziție și istoria muzicii, atunci prevedem că Enescu copilul va fi cel mai mare violonist din lume. Și chiar după plecarea din Viena încă trebuie să se alipească cel puțin un an pe lângă marele profesor Ioachim și un an la Paris și în urmă poate merge cu strălucire oriunde îi va plăcea”².

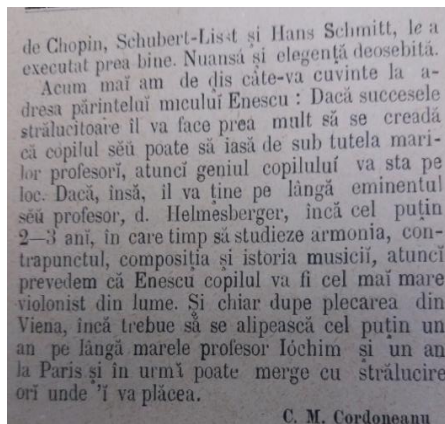
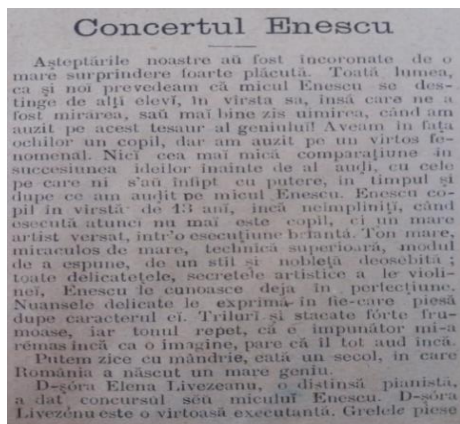
Detaliile cronicii lui Cordoneanu întăresc caracterul de eveniment al recitalului din primăvara anului 1894: „Așteptările noastre au fost încoronate de o mare surprindere foarte plăcută. Toată lumea, ca și noi prevedeam că micul Enescu se distinge de alți elevi, în vârsta sa, însă ceea ce ne-a fost mirarea, sau mai bine zis uimirea când am auzit pe acest tezaur al geniului! Aveam în fața ochilor un copil, dar am auzit pe un virtuos fenomenal. Nici cea mai mică comparațiune în succesiunea ideilor înainte de a-l auzi cu cele care ni s-au înfipt cu putere în timpul și după ce am auzit pe micul Enescu, Enescu copil în vârstă de 13 ani, încă neîmpliniți, când execută atunci nu mai este copil, ci un mare artist versat, într-o execuțiune brilantă”³. Aceasta constă în: „ton mare, miraculos de mare, tehnică superioară, modul de a expune de un stil și nobleță deosebită, toate delicatețele, secretele artistice ale violinei, Enescu le cunoaște deja în perfecțiune. Nuanțele delicate le exprimă în fiecare piesă, după caracterul ei. Triluri și staccate foarte frumoase, iar tonul, repet, că e impunător, mi-a rămas încă ca o imagine, pare că îl tot aud încă”⁴.

¹ *Una alta*; în: *România musicală*, București, An V, nr. 5, 1 martie 1894, p. 40.

² Cordoneanu, C. M. - *Concertul Enescu*; în *România musicală*, București, An V, nr. 6, 15 martie 1894, pp. 43 - 44.

³ *Idem*, p. 43.

⁴ *Ibidem*.

Concertul Enescu— articol de C. M. Cordoneanu din *România musicală*, 1894

O primă concluzie a lui Cordoneanu: „Putem zice cu mândrie, iată un secol în care România a născut un mare geniu¹, text reținut și în fișele citate ale lui George Breazu.

Anul 1898 înregistrează o adevărată explozie de articole elogioase reflectând personalitatea artistică a autorului *Poemei române*. Cercetătoarele de la Muzeul Național „George Enescu” au depistat numai în arhiva instituției 44 de cronici și 19 anunțuri ale evenimentului, incluse în creștomafia publicată în 2009².

Se impune atenției entuziasmul oamenilor de cultură români care semnalau caracterul de eveniment național și european al lansării *Poemei române* în anul 1898, momentul de înscriere a unui opus românesc în palmaresul european și punct de referință al istoriei muzicii românești.

Reprezentanți ai culturii române au în vedere ambele prime audiții ale *Poemei*: de la Paris și de la București. Ba, vom vedea că s-a înregistrat și o a treia primă audiție, sui-generis, necunoscută enescologiei, până acum, la Iași, lucrarea fiind prezentată frunțașilor

¹ *Ibidem*.

² Sârbu, Camelia Anca - *George Enescu în presa de limbă franceză și română (1895 – 1911)*; în: Muzeul Național George Enescu; Popa, Florinela și Sârbu Camelia Anca – *Documente din Arhiva M. N. G. E. Articole de presă despre George Enescu*, vol. I (1895 – 1909), București, Editura muzicală, 2009, p. 15.

vieții muzicale din Capitala Moldovei într-o „reducție” pentru pian, în interpretarea autorului.

Pretinsele „controverse” privind data premierei absolute a *Poemei române* la Paris, sunt generate de cei ce nu știu că la acea vreme unele ziare înscrisau data apariției, după stilul vechi, altele după cel nou existând și cazuri ce notau ambele date.

În corespondența de la Paris, Stan Golestan care semna și Goleșteanu, critic muzical la revista pariziană *Figaro*, dar și corespondent special al ziarului bucureștean, *Adevărul*, nota că „în ziua de 25 ianuarie s-a cântat pentru întâia oară la concertul *Colonne* o simfonie a unui român”¹. Precizând că nu este vorba despre o lucrare muzicală simplă („un vals de Ivanovici sau de o simplă romanță”²), criticul aprecia că „putem în sfârșit vorbi despre o școală română, întocmai cum se vorbește de școlile italiană, germană, franceză etc. Nu mă așteptam la o asemenea inovațiune, deoarece muzica prezintă mult mai mari greutăți decât literatura, căci clișeurile sunt mult mai abundente în prima artă și autorul se abate mai lesne pe făgașul lor. Tânărul George Enescu a știut însă să sară peste clișee și să dea cântului său o vibrațiune nouă”³.

Decupaj din corespondența din Paris - *Un maestru român* - publicată în *Adevărul*

¹ Goleșteanu, S(tan) – *Din Paris (corespond. specială a Adevărului)*. *Un maestru român*; în: *Adevărul*, București, An XI, nr. 3076, 4 februarie 1898, p. 3.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

Într-o următoare scrisoare, din 1912, același Stan Golestan îl va asemăna pe Enescu cu Franz Liszt, prezicând că muzicianul român vrea să-și asocieze toată țara pentru susținerea „unei inițiative magnifice, aceea a creării unui premiu de compoziție destinat să ajute tinerii artiști din România”¹, referindu-se la inițierea de către muzicianul român a premiului de compoziție ce-i purta numele și pe care-l va susține din fonduri proprii până la autoexilarea sa.

Atrage atenția și faptul că „pentru prima oară se vede numele d-lui Enescu pe programul unuia din cele mai mari concerte din Paris”, numele său alăturându-se pe afișul manifestării, celui al lui Robert Schumann (cu *Sinfonia în Si bemol major*), Camille Saint – Saëns (cu *Concertul pentru violoncel*) și Richard Wagner (al III – lea act din *Siegfried*).

Stan Golestan găsește apropieri de conținut între *Poema română* și simfonia beethoveniană, *Pastorală*: „Fenomenul acesta al naturei a fost atât de bine orchestrat, că muzica ar fi putut fi iscălită nu numai de George Enescu, dar chiar de un Beethoven. Îmi părea că aud o parte din *Sinfonia no. 6 Pastorală* a maestrului Beethoven”². Cronicarul semnala noutatea lucrării românești: „Furtuna trece... liniștea își reia din nou stăpânirea... cocoșul cântă anunțând revărsatul zorilor... soarele răsare... ziua apare... clopotele reîncep să sune cu veselie... flăcăii și fetele se adună..., se strâng în jurul unei hore, după care se succede o sărbă”³.

Cronica lui Golestan marchează deschiderea ziarului spre fenomenul muzical românesc, în luna următoare *Adevărul* găzduind o adevărată panoramă a muzicii naționale, în care apar muzicienii români ai epocii: Alexandru Flechtenmacher, Eduard Wachmann, Gavriil Musicescu, Dimitrie Dinicu, George Ștephănescu, Constantin Dimitrescu, dar și ieșenii Eduard Caudella și Pietro Mezzetti, un loc aparte fiind rezervat lui George Enescu⁴.

¹ Golestan, Stan – *Lettre de Paris – La musique roumaine en France- Les triomphes de George Enesco, le compositeur, le violoniste, le pianiste et le chef d'orchestre - La popularité de Carmen Sylva* ; în: *L'Indépendance Roumaine*, Bucarest, 36-e Année, nr. 11.017, 11/ 24 Janvier 1912, p. 2; („une initiative magnifique, celle de la création d'un prix de composition destiné à aider les jeunes artistes de Roumanie).

² Goleșteanu, S(tan) – *Din Paris Un maestru român; art, cit., loc cit.*

³ *Ibidem.*

⁴ *Capriccio – Galeria noastră muzicală*; în: *Adevărul*, București, An XI, nr. 3123, 28 martie 1898, pp. 1 și 4.

Decupaj din ziarul *Adevărul* din 28 martie 1898,
cu figura lui Enescu și Wachmann

Tânărul cronicar semnalează nedreptatea dintre recunoașterea unor valori artistice în străinătate și întârzierea acesteia în țara de unde provin autorii: „Sunt sigur că despre marele talent al acestui nevârstnic maestru nu se pomenește în țara sa – tot străinătatea trebuie să ne arate pe fiii celebri ai României, tot străinătății sunt nevoiți ei să se adreseze”¹. Și reproșul, care poate avea în vedere chiar propria situație (mai vârstnic decât Enescu cu 6 ani, Golestan era stabilit de tânăr la Paris), pare a fi foarte actuală: „Când te gândești câte celebrități și câți artiști n-a pierdut țara românească din cauza indolenței românilor pentru artă!”².

Stan Golestan va relua prezentarea *Poemei române* în revista lui Constantin Cordoneanu³ și va proiecta cele patru direcții ale afirmării europene a autorului: compozitor, violonist, pianist și dirijor, direcții dezvoltate în 1910⁴.

¹ Goleșteanu, S(tan) – *Din Paris - Un maestru român*; Art. cit., loc cit.

² *Idem*, p. 2.

³ Goleșteanu, S(tan) – *Pastorale – Fantaisie, poem simfonică de G. Enescu*; în: *România musicală*, București, An X, nr. 5, 1-13 martie 1899.

⁴ Golestan, Stan – *Lettre de Paris. La musique roumaine en France. Les triomphes de Georges Enesco, le compositeur, le violoniste, le pianiste et le chef d'orchestre...*; în: *L'Indépendance Roumaine*, Bucarest, 34-e Année, série V, nr. 10.657, 11(24) Decémbrie 1910, p. 2.

O altă cronică din Paris surprinde starea emoțională provocată de momentul intonării de către orchestră a *Imnului regal (Trăiască regele...)*: „Când orchestra a atacat primele măsuri un fior de plăcere mi-a trecut prin corp. Din momentul de față suntem și noi cunoscuți pe terenul musical și putem zice că intrăm în *concertul european* în adevăratul înțeles al cuvântului (sublinierea autorului) grație unui copil, însă un copil genial”¹.

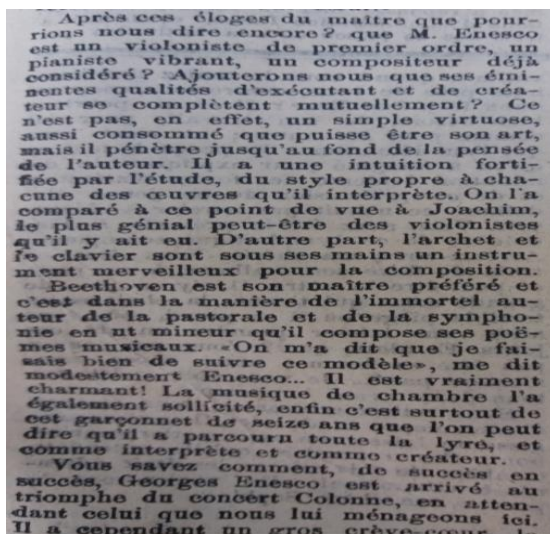
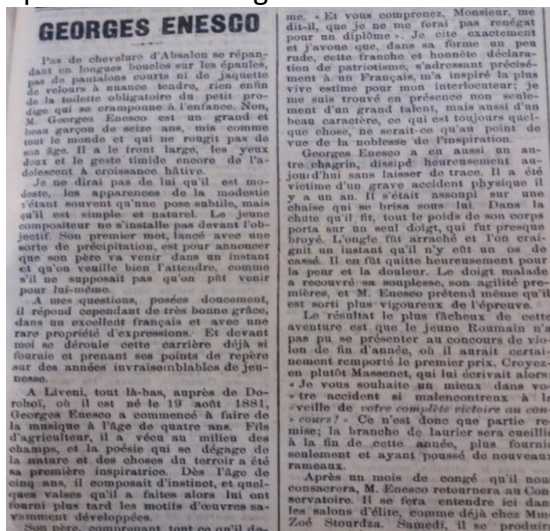
Criticul ce se ascunde sub pseudonimul Diogène pornește în articolul său, în limba franceză, dar publicat la București, de la o prezentare succintă a muzicianului de numai 17 ani, amintind că profesorul său, Jules Massenet, s-a pensionat, dar a continuat să se ocupe de George Enescu: „Mais le célèbre compositeur ne perdit pas pour cela de vue son ancien élève préféré. Il est resté en correspondance avec lui, avec son père, et ne lui ménage pas des compliments mérités: «Cher ami, lui écrit-il une fois, j’ai parlé à M. Heugel de votre concert et de vous – de vous la plus chaleureuse admiration». C’est Massenet lui-même qui souligne ces derniers mots. Mais dans une lettre adressée au père du jeune Roumain, il insiste encore plus et voici dans quels terme déborde son enthousiasme: «Votre fils est une nature exceptionnelle - C’est bien l’organisation musicale la plus intéressante qui soit»². Epistola întărește previziunea devenirii viitorului mare muzician; „Votre fils vous fera honneur, ainsi qu’à notre art et à son pays” și articolul punctează cele trei domenii de afirmare a tânărului: „M. Enesco est un violoniste de premier ordre, une pianiste vibrant, un compositeur déjà considéré”³, remarcând

¹ P. - *Corespondențe, Paris, Luni, 7 februarie 1898*; în: *România musicală*, București, An IX, nr. 4, 15 februarie 1898, p. 34.

² Diogène – *Georges Enesco*; în: *L’Indépendance Roumaine*, Bucarest, 22-e Année, série 5, nr. 6374, 26 Février (10 Mars) 1898, p.1 („Dar celebrul compozitor nu-l pierde din vedere pe vechiul său elev preferat. El a rămas în legătură cu el, cu tatăl său și nu uită complimentele meritate. «Dragul meu, îi scria odată, eu am vorbit cu M. Heugel despre concertul vostru și despre voi, despre voi cu cea mai caldă admirație. Însuși Massenet a subliniat ultimele cuvinte. Dar într-o scrisoare adresată tatălui tânărului român, el insistă încă o dată și iată în ce cuvinte debordează entuziasmul său: «Fiul Dumneavoastră este o natură excepțională. E cea mai interesantă organizare muzicală posibilă (...) Fiul Dumneavoastră va face mare cinste dumneavoastră cât și artei noastre și țării lui...”

³ *Ibidem*.

complementaritatea acestora. Articolul face referiri la succesele repetate raportate la Paris și se află în așteptarea triumfului concertului *Colonne*, organizat aici: „Vous savez comment, de succès en succès, Georges Enesco est arrivé au triomphe du concert Colonne, en attendant celui que nous lui ménageons ici”¹.

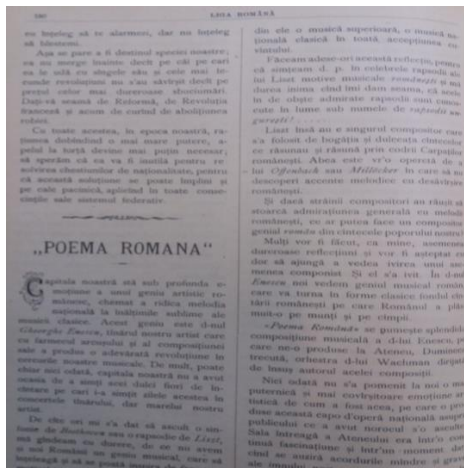

Fragmente din articolul semnat Diogène, în limba franceză, logiind afirmarea lui Enescu

¹ Ibidem.

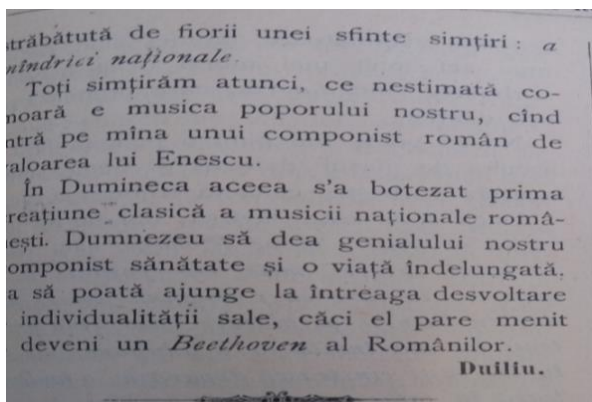
Același critic anonim încă, dar cu siguranță român - judecând după opțiunea sa, între variantele: a se întoarce acasă sau a rămâne în străinătate - va reveni peste cinci ani asupra devenirii tânărului muzician: „În timp ce atâția alți români, artiști, dotați în chip fericit, și-au părăsit țara fără să se mai gândească la reîntoarcere, mergând până la a-și desfigura numele ca și cum ar fi jenați de originea lor, George Enescu rămâne român din cap până în picioare și ideea naționalității revine ca un leitmotiv în tot ceea ce spune, cântă și scrie. El simte nevoia constantă de a pune piciorul pe pământul natal, ca pentru a-și câștiga forțele”¹.

În anul prezentării bucureștene a *Poemei române* criticul muzical și teatral, Emil Fagure, anticipa devenirea interpretativă și creatoare a tânărului muzician român: „e un artist remarcabil la vioară, dar am credința că violonistul va fi covârșit de compozitor”. *Poema română* „e lucrarea unui talent care îndreptățește mari speranțe și ca atare trebuie judecată din punct de vedere muzical”².

¹ Diogène – *Georges Enesco*; în: *L'Indépendance Roumaine*, Bucarest, 27 Année, nr. 8065, 18 Février /3 Mars) 1903, p.2. („tandis que tant d'autres Roumains, artistes heureusement doués ont quitté leurs pays sans esprit de retour, allant jusqu'à défigurer leurs noms, comme s'ils étaient embarrassés de leur origine, George Enesco reste roumain de la tête aux pieds et l'idée de sa nationalité revient comme un leitmotiv dans tout ce qu'il dit, joue et écrit. Il éprouve le besoin constant de mettre le pied sur la sol natal, comme pour y reprendre des forces” ; Am preluat traducerea în limbă română după Voicana, Mircea et alii– *George Enesco* monografie, vol. I, Editura Academiei, 1971, p. 275.

² F(agure), E. D. – *Teatru Muzică Enescu*; în: *Adevărul*, București, An XI, nr. 3103, 3 martie 1898, p. 3.

Fragmente din articolul lui Duiliu Zamfirescu despre *Poema Română*

Duiliu Zamfirescu, cel care a scris că Enescu produsese „o adevărată revoluție în cercurile noastre muzicale”¹, vedea în el pe muzicianul „chemat a ridica melodia națională la înălțimile sublime ale muzicii clasice”².

Și adăuga autorul ciclului *Comăneștenilor*: „De câte ori mi s-a dat să ascult o simfonie de Beethoven, sau o rapsodie de Liszt - mă gândeam cu durere, de ce nu avem și noi românii un geniu muzical care să înțeleagă și să se poată inspira de farmecul motivelor noastre populare și să ne creeze din ele o muzică superioară, o muzică națională clasică în toată accepțiunea cuvântului (...) În d-nul Enescu noi vedem geniul musical român, care va turna în forme clasice fondul cântării românești pe care românul a plăsmuit-o pe munți și pe câmpii”³. În *Poema Română* scriitorul vede o „capodoperă națională” care a produs cea mai „puternică și mai covârșitoare emoțiune artistică” înregistrată până la acea dată⁴.

Scriitorul reține chiar din debutul cronicii sale caracterul de eveniment al prezentării opusului enescian care confirma ieșirea muzicii românești în universalitate: „Capitala noastră stă sub profunda

¹ (Zamfirescu), Duiliu - *Poema română*; în: *Liga română*, București, An III, nr. 10, 8 martie 1898, p. 150.

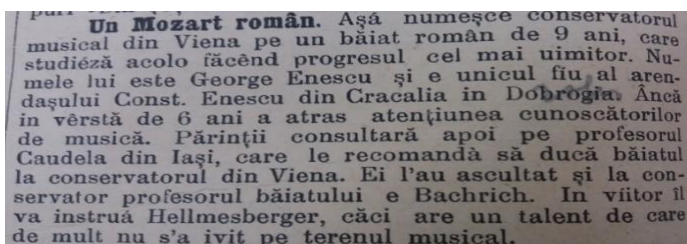
² *Ibidem*.

³ *Idem*, pp. 150 - 151.

⁴ *Idem*, p. 150.

emoțiune a unui geniu artistic românesc, chemat a ridica melodia națională la înălțimile sublime ale muzicii clasice. Acest geniu este d-nul Gheorghe Enescu, tânărul nostru artist care cu farmecul arcușului și al compozițiunii sale a produs o adevărată revoluțiune în cercurile noastre musicale”, fiind „menit a deveni un Beethoven al românilor”¹.

Respectând, pe cât e posibil, criteriul cronologic al reflectării personalității enesciene în viziunea reprezentanților culturii române care au fost atrași și au oglindit ascensiunea lui George Enescu, ne vom opri asupra lui Iosif Vulcan, scriitorul și animatorul cultural, academicianul, „nașul literar” al lui Eminescu. În 1890 revista sa prelua în rezumat date ale cronicii apărută la Viena – *Un Mozart român*. Receptivă la consemnarea „evenimentului” vienez, publicația de la Oradea, preia și ea știrea cu același titlu, anunțând trecerea micului muzician în clasa lui Hellmesberger².

Un Mozart român. Așa numește conservatorul musical din Viena pe un băiat român de 9 ani, care studiază acolo făcând progresul cel mai uimitor. Numele lui este George Enescu și e unicul fiu al arendașului Const. Enescu din Cracalia în Dobrogea. Încă în vârstă de 6 ani a atras atențiunea cunoscătorilor de musică. Părinții consultară apoi pe profesorul Caudela din Iași, care le recomandă să ducă băiatul la conservatorul din Viena. Ei l'au ascultat și la conservator profesorul băiatului e Bachrich. În viitor îl va instrui Hellmesberger, căci are un talent de care de mult nu s'a ivit pe terenul musical.

Nota *Un Mozart român* din revista *Familia*, 1890.

În martie 1898 Iosif Vulcan scria în cronică din revista pe care o conducea, la Oradea – *Familia*: „Încă de la început s-a putut vedea că avem în fața noastră un mare talent, care încă de acum își reclamă locul printre celebritățile muzicale. (...) George Enescu nu este un artist care vrea să facă efecte cu mijloace exterioare, nu poartă măcar nici păr lung, cu arcul în mână nu face mișcări afectate, nu caută să-și câștige prin toată atitudinea sa aplauze (...) ci cântă natural, din inimă, fără gesturi provocatoare, așa cum i-a dat Dumnezeu”³.

¹ *Idem*, p. 151.

² *Un Mozart român*; în: *Familia*, Oradea Mare, An XXVI, nr. 34, 26 august / 7 septembrie 1890, p. 410.

³ Vulcan, Iosif – *Salon. De la București: De la Academia Română - Conferințele literare de la Atheneu - Musica în București - Concertul Enescu - Teatrul Național - Concertul simfonic - Poema Română*; în: *Familia*, Oradea Mare, An XXXIV, nr. 11, 15/27 martie 1898, p. 128; Cronicile lui Iosif Vulcan au fost republicate în 1979 în volumul: Iosif

Ne întâmpină, astfel, primul tablou al violonistului Enescu, portret ce am putea spune că a făcut carieră. Se adaugă climatul în care „atât concertele simfonice cât și concertele celebrităților sunt susținute foarte călduros”. Autorul articolului găsește că interesul sporit al concertului simfonic din 8 / 20 martie ar fi fost determinat, „de astă dată”, de faptul că „acum a doua oară avea să se cânte *Poema română* (...) sub conducerea compozitorului”, compoziția fiind cea care i-a fermecat pe toți bucureștenii”¹.

Cronicarul muzical orădean insistă în articolul său asupra *Poemei române*, reținând că la audiția precedentă „însuși regele Carol a fost atât de emoționat încât abia și-a putut stăpâni să nu verse lacrimi de bucurie, văzând că în România, sub domnia sa a răsărit un talent muzical atât de mare”² și consemnând emoționantul moment de prezentare a dirijorului - compozitor: „Atunci s-a urcat la tribună tânărul artist – compozitor George Enescu, pentru a dirija orchestra care executa compoziția lui, *Poema română*”³. Urmează detalierea principalelor părți ale lucrării, prezentare ce vedește în filologul cronicar muzical un fin cunoscător al expresivității *Poemei*: „câteva acorduri introducătoare”, un „tablou câmpenesc”, pregătirea sărbătorii, clopotele și cântul preoților, „fluierul melancolic al ciobanilor”, furtuna nopții, ivirea zorilor, cântecul cocoșilor, revenirea intonațiilor bisericesti și a clopotelor chemând „credincioșii la biserică”, hora sărbătorească și încununarea – imnul regal.

Investigațiile următoare vor putea stabili dacă există vreo legătură între prezentarea conținutului *Poemei* făcută de Vulcan și cea semnată de Stan Golestan, aflat arunci la Paris. „În momentul acesta, tot auditoriul, dimpreună cu regina și curtea sa, de mii de dame și domni, se scoală și ascultă în picioare imnul; orchestra condusă de fericitul artist pare că se transformă într-un cor de arhangheli, care în mijlocul tunetelor ce cutreieră firmamentul cu trâmbițe ce ne învie morții și zguduie viață pretutindeni, anunță deșteptarea și gloria neamului

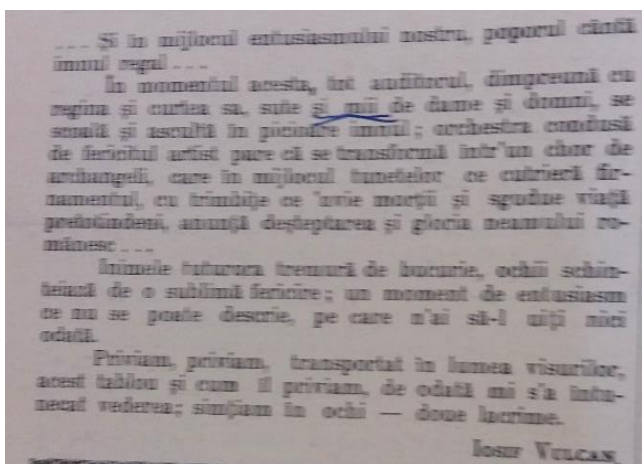
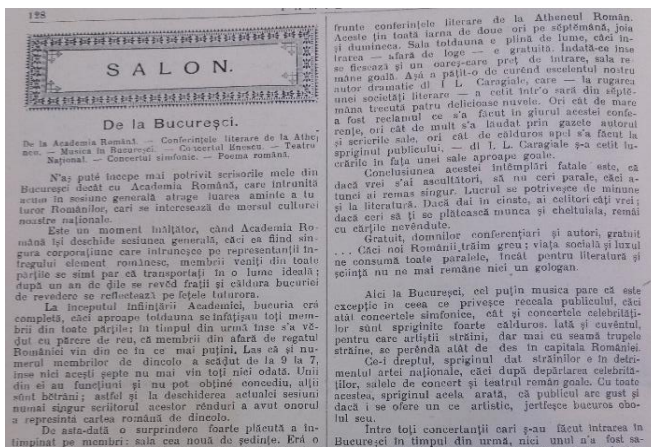
Vulcan – *Mărturii muzicale* Eseuri, cronici, portrete, Ediția îngrijită și prefațată de Ianca Staicovici, București, Editura muzicală, 1979.

¹ *Idem*, p. 129.

² *Idem*, pp. 128 – 129

³ *Idem*, p. 130.

românesc”¹ – exclamă Vulcan. Concluzia este expresia unei puternice trăiri sufletești: „Priveam, priveam, transportat în lumea visurilor, acest tablou și cum îl priveam, deodată mi s-a întunecat vederea; simțeam în ochi două lacrimi”².

Extrase din cronică relatând prezentarea *Poemei române*, din revista *Familia*

Vulcan va reveni în anii următori, dar pentru a nu întrerupe filmul marcantului eveniment muzical al anului 1898, voi face loc cronicii lui Léo Bachelin. După prezentarea la București a *Poemei române*, dirijată

¹ *Ibidem.*
² *Ibidem.*

de compozitor, el face în ziarul de limbă franceză - *L'Indépendance Roumaine* - ce apărea la București - o descriere a lucrării muzicianului: „Le second concert symphonique de cette saison, le 12-me de la série, que nous avons entendu dimanche passé, marquera certainement une date dans nos annales, car le *Poème roumain* de M. Enesco, dont M. Wachmann nous a réservé l'audition, restera, sans contredit, comme le première grande tentative d'art musical roumain”¹.

Extras din cronică primei audiții la București a *Poemei române* – martie 1898

Este important de reliefat și contextul în care se înscrie opusul enescian: *Simfonia a VIII-a* de Beethoven, uvertura *Toamna* de Grieg, *Marș funebru* din *Amurgul zeilor* de Wagner și *Toccată în Fa major* de Bach, autorul cronicii semnalând noutatea: autorul *Poemei române* nu a împlinit 17 ani, fiind primul muzician care a trecut la integrarea folclorului românesc în marea muzică. Aceasta a făcut ca manifestarea să capete proporții naționale: „Rien d'étonnant donc si ce concert à pris

¹ Bachelin, L. – *Chronique musicale. Le 12-e concert symphonique*; în: *L'Indépendance Roumaine*, Bucarest, 22- e Année, série V, nr. 6379, 3/15 martie 1898, p. 2; (Al doilea concert simfonic al stagiunii, al 12 – lea al seriei, pe care l-am așteptat duminică trecută, va marca în mod cert o dată în analele noastre, căci *Poema română* a M. Enesco, a cărei audiere D. Wachmann ne-a rezervat-o, fără contrațicere, ca prima mare tentativă de artă muzicală română).

des proportions d'une manifestation nationale à laquelle L. L. M. M. le Roi et la Reine se sont associés de plein coeur, en honorant de leur présence et de leurs chaleureux applaudissements les débuts de ce jeune musicien, en voie de devenir une des illustrations du royaume et une des gloires de la musique moderne"¹.

Prezentarea în concertul bucureștean a opusului tânărului muzician român reliefează primirea entuziastă făcută de publicul Ateneului Român: „A ce moment toute l'assemblée à commencer par Leurs Majesté, s'est levée, transportée d'un enthousiasme indescriptible et a écoute début le superbe morceau qui a été le prétexte d'une double ovation de la part de public, l'une à l'adresse du Souverain, l'autre à celle du jeune artiste. Rappelé avec insistance, M. Enesco a dû répéter une seconde fois l'*Hymne national* aux applaudissements frénétiques de tous les assistants"².

Concluzia cronicarului: prezentarea *Poemei române* reprezintă „prima mare tentativă de artă muzicală românească”³.

La manifestarea culturală de la Ateneul Român luase parte și Grigore Ventura. Portretul lui George Enescu realizat de criticul amintit se încheie cu o formulare asemănătoare: „Fie ca talentatul și genialul compozitor și artist să-și urmeze frumoasa menire; el va binemerita de la patria sa!”⁴. Scriitorul și compozitorul Ventura - semnând cu pseudonimul rezultat din anagrama numelui – Arutnev – considera că „*Poema simfonică* a d-lui Enescu, executată sub direcțiunea compozitorului (...) ne arată că ceasul deșteptării a sunat”, lucrarea fiind „o dovadă strălucită despre maturitatea sa precoce în materie muzicală;

¹ *Ibidem* - Nimic surprinzător deci că acest concert a căpătat proporțiile unei manifestări naționale, la care Majestățile lor, Regele și Regina s-au asociat din toată inima onorând cu prezența și cu căldura lor și au aplaudat debutul acestui tânăr muzician pe cale de a deveni una din ilustrările regalității și o glorie a muzicii moderne”.

² *Ibidem* - „În acest moment întreaga asistență, începând cu Majestățile lor, s-au ridicat în picioare cuprinși de un entuziasm indescriptibil și ascultă începutul superbeii piese care a devenit pretextul unei duble ovații din partea publicului, una adresată Suveranului, alta tânărului artist. Rechemat cu insistență, D. Enescu a trebuit să repete (încă o dată) *Imnul național* în aplauzele frenetice a întregii asistențe).

³ *Ibidem* („la première tentative d'art musical roumain”).

⁴ Ventura, Grigore – *Cronica muzicală George Enescu*; în: *Revista idealistă*, București, An I, nr. 1, martie 1903, p. 192.

ea este pentru noi un eveniment artistic de prim ordin căci înseamnă deschiderea unui câmp larg și mănos pentru dezvoltarea muzicii noastre naționale”¹.

Totodată criticul muzical remarca saltul mare pe care-l înregistrează George Enescu, cel care folosește „combinarea admirabilă de hore și doine, pe un motiv de dans din cele mai comune, dar pe care-l înnobilează și-l face să revină ca un iscusit giuvaergiu muzical”, fiind deja confirmat „ca un virtuoz de merit”, ca „un muzicant perfect care este stăpân pe arta sa din toate punctele de vedere”². În 1903, criticul nota că „evenimentul culminant al stagiunii muzicale de estimp a fost tânărul nostru artist și compozitor Enescu, un talent puternic în plină posesiune a mijloacelor sale”³.

Prestigioasa revistă de literatură și artă pe care o conducea scriitorul și criticul de artă, Nicolae Petrașcu - *Literatură și artă* - oferea cititorilor un portret similar al tânărului violonist: „În seara zilei de 28 februarie, bucureștenii avură conștiința – s-ar părea sigură și limpede de astă dată – că un talent extraordinar, un geniu, după părerea multora, s-a arătat pe pământul țării românești. Cu câteva zile mai înainte gazetele anunțase(ră) aparițiunea lui în cuvinte pline de admirație; artiștii noștri vorbeau de dânsul ca de o natură minunată, societatea ca de o precocitate rară. În mintea tuturor era o încredințare că lumina, care preceda astfel arătarea astrului, era adevărată și că de astă dată lauda nu mai era efectul obicinuitelor reclame plătite. Noutatea și bucuria treceau din gură în gură, purtate de aripi nevăzute, viața capitalei Regatului tresărea din adâncă ei indiferență și saluta în tânărul Enescu un suflet de artist, cum noi nu mai avusesem cei de față. În seara primului concert succesul lui fu enorm; entuziasmul cuprinse pe toți cei de față: la al doilea concert, la al treilea, căldura crescuse: nu se mai găsea un singur bilet, ovații, daruri, onoruri, părea că întreg poporul român lua parte la o întrupare vie din geniul și din gloria sa”⁴.

¹ Arutnev – *Enescu*; în: *Foaia pentru toți*, București, An II, nr. 16/ 96, 15 martie 1898, p. 164.

² Ventura, Grigore – *Art. cit.*, p. 188.

³ *Idem*, p. 187.

⁴ Petrașcu, N. – *Enescu*; în: *Literatură și artă*, București, An II, nr. 1 – 6, noiembrie – aprilie, 1897 – 1898, p. 290.

ENESCU

În seara zilei de 28 Februarie trecut, Bucureștenii auvăr conștiința — s'ar
 Xărbăra sigură și limpede de astădată — că un talent extraordinar, un geniu,
 după părerea multora, s'a arătat pe pământul țerei românești. Cu câteva zile
 mai înainte, gazetele anunșase apariținea lui în cuvinte pline de admirație;
 artiștii noștri vorbiseră de dînsul ca de o natură minunată, societatea ca de o
 preocupată rară. În mîntea tuturor era o încredințare că lumina, care precedea
 astfel arătarea astrului, era adovărată, și că de astădată lauda nu mai era efectul
 obicinuitelor reclame plătită. Noutatea și bucuria treceau din gură în gură,
 purtate de aripi nevăzute, viața capitală Regatului tresărea din adinca ei îndi-
 ferență, și saluta în tînarul Enescu un suflet de artist, cum noi nu mai avussem.
 În seara primului concert, succesul lui fu enorm; entuziasmul cuprinse pe toți
 oșii de față. La al doilea concert, la al treilea, căldura crescu: nu se mai găsea
 un singur hilet, ovași!, daruri, onoruri, parea că întreg Poporul Român lua parte
 la o intrupare vie din genul și din gloria sa.

Și ca toate acestea, nu trecuse mai mult decăt patru ani, decăt într-o
 seară, în sala aceluiaș Atenei, un distins profesor de vioară prezenta aceluiaș
 public bucureștean un copil virtuos, absolvent de conservator la vârsta de 12 ani.
 Profesorul era cunoscutul Helmesberger de la conservatorul din Viena, copilul era
 George Enescu de astăzi. În sala Ateneului însă nimeni, deși gazetele anunșase
 și atunci precocitatea copilului și înprejurarea, mai mult decăt rară, a prezentării
 lui publicului nostru de cătră un om ca Helmesberger. Peste câteva zile încercară

398 ENESCU

prezentarea sa permanent concentrată, concentrată în sine. Cînd l-a văzut exultantul
 ghidul concert al lui Helmesberger, unde înțelea simfonistii și pianistii abia
 audite în apa de mari grupuri de ocoșoșii, s'a putut încredința de strălucirea și
 virtuozitatea lui Enescu.

În aria de a compoșii, — pebu sa de compoșii, — Enescu și se impune
 și mai mult, aceluiaș compoșii în cel extraordinar ca pînă aceluiaș compoșii
 pentru Bach și Beethoven, care apar cu modelele și implețiile a lui Enescu
 și s'a mai în lucrările sale, este variată de răscoșii de care dispune. De la o
 bucată expresivă și cantabilă, totom la alta bîna ritmicită și vie; de la motive
 melodice, în altele pînă într-oare, era polioșii; de la o concepție vișoasă și ma-
 gicată, la alta gravioasă și pînă de efecte.

Amos omnia, care s'a excoșii în București, după cererea publicului,
 de ieri ori, și un Zile noșii din deșia de talentul său de compoșii. Amos
 noșii o o compoșii încoșii aceluș un or, și aceluiaș pe câteva motive româ-
 noșii. Compoșii și-a înșipau în sunete o seară înșipată, în care, în trecut,
 vîntul și lăcrima, țara și albul. Ceva mai largă vîntoș se întinșii, înșip
 dintr-o seară, care lăc pînă aproape de ziuă, cînd se unde din depărtare
 pînă înșipă al Dniei, ornat de cântării ocoșii. În șori de rîșii, seare,
 sefătoare, vîntoș în mîntoșii în țara, se adă mîntoș de dîni, întinșii din timp
 trîntoș noșii și s'a în șori, unușii național. — Amos expresivă pe căl poșii
 adovărat simțioșii oșii pînă înșipă, profundă, cu mîntoș conșioșii de lăcrima,
 cu mîntoș de vînt, unușii pînă înșipă, unușii seare, pînă cu se apușii într-o armonie
 șioșii, — care s'a înșipă în mîntoșii din adă o șioșii simțioșii, o înșipă de
 și deșioșii. În partea a lăc vîntoșii înșipă și ele motivele dînișii apropiindu-
 lărgișii — oșii înșipă înșipă motive, pînă înșipă simțioșii obicinuită și zăvii a
 simțioșii lor de fîntoșii, întinșii în unușii noastre populară toată vîntoșii
 simțioșii în înșipă și motive compoșii, adică dînișii înșipă și dînișii înșipă
 și dînișii și dînișii înșipă se adă de cele mai dînișii înșipă.

Prezentarea lui Enescu făcută de N. Petrașcu în *Literatură și artă*,
 București, 1897 – 1898

N. Petrașcu amintește în articolul său despre anterioara prezentare a micului Enescu, în sala Ateneului Român, când „un distins profesor de vioară (...) cunoscutul Helmesberger de la conservatorul din Viena (...) prezenta aceluiași public bucureștean un copil virtuos, absolvent de conservator la vârsta de 12 ani”. Este cel pe care „cu puține zile mai înainte (îl) pusese pe acest copil să ție vioara primă, în locul unui artist – căzut subit bolnav – dintr-o societatea muzicală din Berlin și obținuse un succes, al cărui ecou străbătuse întreaga presă vieneză”¹. Este evidențiată în continuare contribuția prințesei Bibescu în afirmarea tînărului violonist român despre care Jules Massenet afirmase că are „cea mai interesantă (...) organizație muzicală (...) ce s-a

¹ *Idem*, p. 291.

putut vedea vreodată”, gazetele pariziene vorbind ca de un „prodigiu”. În timp ce marii artiști români, Teodorini, Popovici, Gabrielescu și-au căutat și găsit afirmarea în străinătate, Enescu „un copil, un adolescent care n-are încă 17 ani (...) cu firea lui excepțională, se dezvoltă și ajunge executantul și compozitorul de astăzi”¹.

Gazetarul scoate în evidență cele „două fețe ale talentului său” care se completează în chip fericit (...) Ca executant, Enescu are calitățile cele mari: o memorie prodigioasă, simțul subtil al măsurii, mecanica degetelor mâinii stângi dusă la un înalt grad de desăvârșire, eleganța și instinctul arcușului și mai presus de toate emiterea sunetului just, corect, ca de aramă, fără afecțării și lucruri de efect. Frumusețea sunetelor după coardele groase, claritatea celor de pe coardele subțiri, apucarea sunetelor deodată, în plinul notei, staccatele și trilurile lui sunt tot ce se poate auzi mai perfect ca execuție. Pe lângă acestea, o atitudine simplă și liniștită, păstrându-și un fel de demnitate, fără mișcări și schime sentimentale, nici chiar în momentele în care dezlănțuie furtuni de pe coardele vioarei, pasiunea sa rămânând concentrată, conținută în sine. Cine l-a văzut executând splendidul concert al lui Beethoven, unde marele simfonist a pus atâta zbulcium sufletesc, în așa de mari greutateți de execuție, s-a putut încredința de stăpânirea și virtuozitatea lui Enescu”².

Urmează în articolul lui N. Petrașcu prezentarea compozitorului, a autorului *Poemei române*. După ce amintește admirația tânărului compozitor român față de creația lui Bach și Beethoven, articolul se concentrează pe recenta lucrare prezentată la București, *Poema română*, „care s-a executat la București, după cererea publicului, de trei ori”, fiind „o compoziție făcută acum un an și alcătuită pe câteva motive românești. Compozitorul și-a închipuit în sunete o seară liniștită, în care, la început domnește răcoarea, luna și stelele. Ceva mai târziu vremea se întunecă, începe vântul și furtuna, care ține până aproape de ziuă, când se aude din depărtare plânsul dureros al *Doinei*, urmat de cântatul cocoșului. În zori de ziuă, soare, sărbătoare, veselie în natură și în lume, se aud măsuri de danț, întrerupte din timp în timp de doină. Bucuria crește, se întinde din ce în ce mai mult. La sfârșit, muzica exprimă

¹ *Ibidem*.

² *Idem*, pp. 291 - 292.

triumful soarelui ajuns la zenit, imnul național. *Poema* exprimă, pe cât poate muzica exprima, atât prin desenul poeziei muzicale cât și prin coloritul ei, adevărul situației ce-și propune. La început o melodie lentă, armonizată în o instrumentare asemenea înceată, profundă, cu mici contraste de timbre, cu culori simfonice din ce în ce mai bogate. Apoi acordurile cresc, intră și instrumentele de vânt, mai puternice, mai colorate, până ce se sparg într-o armonie detunătoare. Din mijlocul ei, se aude în depărtare, ca un ecou, flautul cântând doina – care aruncă în auditorul din sală o senzație profundă, o tăcere de mormânt. Instrumentele cu coardă îmbrățișează și ele motivul doinei, apropiindu-l și dezvoltându-l. În partea a II – a vin motivele vesele de danț, dezvoltate pe rând, lărgindu-se orizontul fiecărui motiv, rupându-se simetria obișnuită și naivă a cadențelor melodice, desfăcându-se din motivele noastre populare toată variabilitatea de frumuseță, întorcându-se un moment spre grația lor primitivă și combinându-le în urmă cu motive complementare, adică dându-le toată transparența frumuseții lor. Când simfonia atacă imnul național, întreaga sală se ridică în picioare și ochii tuturor se udă de cele mai dulci lacrimi”¹.

Articolul conchide: „Succesul entuziast, ovațiile nesfârșite, darurile și onorurile ce s-au adus lui Enescu sunt deci bine meritate” de cel ce „va rămânea în picioare în istoria muzicii, și care, pentru noi românii, ne deschide veacul XX – lea în chipul cel mai frumos și de bun augur”².

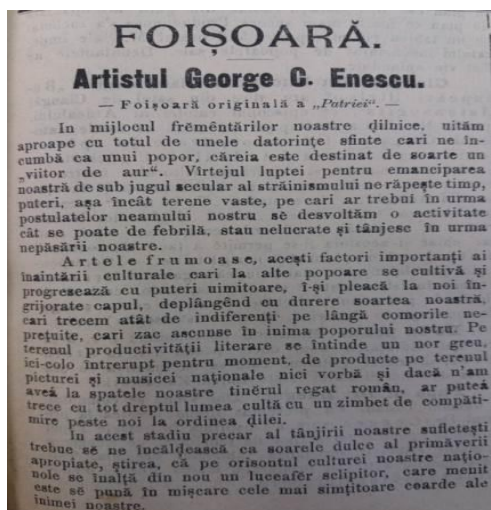
Dacă prima audiție pariziană a opusului enescian purtând numărul 1, realizată în cadrul concertelor celebrei orchestre *Colonne* (6 februarie 1898), înscrisa muzica românească în universalitate, dacă evenimentul bucureștean ce venea doar la câteva săptămâni de la cel din inima Franței (1 martie 1898), marca în istoria muzicii românești un triplu debut (prima audiție românească a *Poemei române*, primul opus enescian prezentat într-o sală de concert din țara noastră și prima apariție în calitate de dirijor a lui George Enescu), se poate vorbi și de o manifestare similară ieșeană care poartă amprenta sentimentelor de prețuire reciprocă a celor doi muzicieni Caudella și Enescu reprezentând două epoci învecinate ale culturii muzicale românești.

¹ *Idem*, p. 292.

² *Idem*, p. 293.

Academicianul Octavian Lazăr Cosma, autorul monumentalei analize a operei *Oedip*, descoperă în Caudella pe cel care-l vede pe Enescu întruchipând „speranțele afirmării muzicii românești în universalitate”¹. Presa timpului relevă faptul că ieșenii doreau și ei să asculte *Poema Română*, deducând de aici faptul că erau la curent cu marele eveniment artistic din inima Franței și cu cel de la București, manifestare ce „a stârnit atâta entuziasm în străinătate”, dar dorința nu putea fi îndeplinită din cauza lipsei unei orchestre adecvate lucrării. Evenimentul este reținut de istoricul A. D. Xenopol - care nota: „cântecul său este perfecțiunea însăși”, elogiind „concepția muzicală (...) simțământul adânc și pasiunea concentrată”².

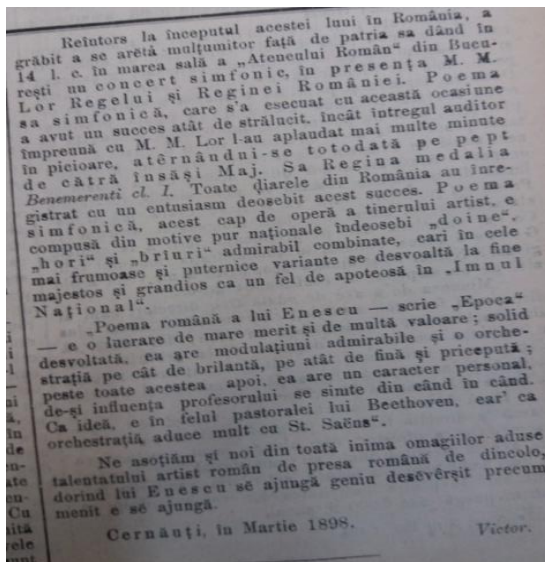
De altfel, succesul repetat al afirmării creației muzicale românești la Paris și la București nu putea lăsa indiferenți pe românii ce doreau integrarea lor în patria mamă. Un cronicar de la Cernăuți ce se semnează în ziarul românilor - *Patria* - doar Victor, relua datele privind concertul de la Ateneul Român, dominat de „acest cap de operă a tânărului artist”, concluzionând: „Ne asoțiam și noi din toată inima omagiilor aduse talentatului artist român de presa română de dincolo, dorind lui Enescu să ajungă geniu desăvârșit precum merit e să ajungă”³.

¹ Cosma, Octavian Lazăr – *Hronicul muzicii românești*, vol. VI – *Gândirea muzicală*, București, Editura muzicală, 1984, p. 240.

² Xenopol, A. D. – *Concertul Enescu*; în: *Voința națională...*, p. 2.

³ Victor – *Artistul George C. Enescu*; în: *Patria*, Cernăuți, An II, nr. 107, 15/ 27 martie 1898, p. 1.

Prima și ultima filă a articolului *Artistul George Enescu* din ziarul *Patria* – Cernăuți

SUMMARY

Vasile Vasile

***Poema Română* – the European emergence of Romanian music**

The explosive expansion of Enescu's interpretative and creative universe occurred under the auspices of the brilliant W.A. Mozart. "A Romanian Mozart in Vienna" was the title given by a critic from the European music capital, an Austrian critic of the time, to his review of one of the first public appearances of the brilliant Romanian composer. Shortly afterwards, he established himself as a composer in France. This is why *Poema Română* remains the first Romanian musical work to have a European resonance, projecting not only its author but also Romanian musical creation into universality, traveling the reverse path from universal to national ascension. The first performances in the country, in Bucharest and Iași (with a sui generis version – a reduction for piano, in accordance with the wishes of Eduard Caudella and the leaders of

musical life in Iași) had an impact not only in the two capitals of the former United Principalities, but also in Oradea, Chișinău, and Brașov. This study investigates a rich bibliographic source, referenced as such, largely unknown, following the striking reflection of the emergence into the European musical and cultural world of the young composer, only 17 years old, and of a new national school that would shape its identity in the following decades of the 20th century.